

## gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

## V Ljubljani v sredo 4. septembra 1872.

**Obseg:** Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. — O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. (Dalje.) — Letošnja šolska poročila. — Ustavaško nemško časnikiarstvo na dunajskih ulicah. — Iz Trsta v vzhodno Azijo. — Potovanje na Véliki Zvon (Grossglockner). (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

## Postava za Kranjsko deželo

## zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.

Po najvišem sklepu od 15. maja je bila potrjena sledeča postava o vodnih pravicah, katero je naredil deželni zbor Kranjski.

## O rabi vodá.

§. 1. Vsakteremu je pripuščena na javnih vodah navadna, brez posebnih priprav mogoča, enako rabo družih ne izklepajoča raba vode za kopanje, pranje, napajanje, plavljenje in zajemanje, potem za pridobljevanje rastlin, blata, prsti, peska, proda, kamenja in ledú, na krajih za to rabo ne prepovedanih, kolikor se s tem tek vode in bregovi ne poškodujejo, tuja pravica ne žali, in se nikomur škoda ne dela, vendar pa se morajo policijski predpisi spolnovati.

§. 2. Za vsako drugo rabo javnih vodá, razun v §. 1. imenovane, kakor tudi za vsako narejanje ali pre-narejanje za to potrebnih priprav in naprav, katero ima vpliv na lastnost vode, na njen tek ali njeno višino, ali katero utegne bregove poškodovati, se mora poprej dobiti dovolitev pristojnih politiških gospôsk.

Ta dovolitev je tudi pri zasebnih (privatnih) vodáh potrebna, ako ima njih raba kak vpliv na tuje pravice ali na lastnost, ték in višino vode v javnem vodovji.

§. 3. Med dela na vodi, za katerih narejanja je potrebna dovolitev pristojne politiške gospôske po §. 2., spadajo posebno gonila in jezila.

Tudi za njih pre naredbe, ako imajo kak vpliv na ték, strmec ali porabo vode, se mora poprej dobiti dovolitev pristojne politiške gospôske.

§. 4. V pismu, ki ga dá politiška gosposka zastran dovolitve, se mora določiti kraj, mera in način vodne rabe. Pri tem se smejo, ako to zahtevajo razmere, določiti posebni pogoji, ki splošno vodno rabo uravnavajo in varujejo, ter se zna tudi dovolitev dati samo za določeni čas ali proti temu, da se lahko prekliče.

§. 5. Koliko vode se sme porabiti, to določuje politiška gosposka oziraje se na eni strani na potrebo prosilca, na drugi pa na to, koliko vode se more še oddati z ozirom na spremenljivi stan vode. Ta poraba se ne sme nikdar tako daleč raztegniti, da bi občine in vasí ob kakem ognji in njih prebivalci pa za namene svojega gospodarstva trpeli pomanjkanje vode.

§. 6. Dovoljene naprave in priprave ima lastnik tako narediti in vzdrževati, da puščajo vodi in ledu kolikor je mogoče neoviran odtok, da ne delajo ribštvu

in drugim vžitkom nobene nepotrebne težave ali škode in da se voda ne trati.

Ako bi dotičnik dokazal, da se ni ravnalo po ti naredbi, naj na njegovo prošnjo v primernem obroku politiška gosposka zapové odpravo teh napak, in ako je obrok zastoj pretekkel, naj se napake odpravijo na stroške zamudnikov.

§. 7. Ako se zastajanja, podmakanja ali druge poškodbe, ktere so nasledek kake zajeze, morejo odpraviti tako, da se zajeza niže postavi ali pre naredi, brez da se gonilna moč naprave zmanjša, tedaj morajo lastniki naprave, če tega poškodovanja niso sami krivi, na stroške poškodovanih ali sami zajeze niže postaviti ali pre narediti ali pa to poškodovanim prepustiti; ako pa so sami krivi, tedaj morajo to na svoje stroške narediti.

Kedaj se sme to zahtevati in kako se ima to uravnati, to razsoja politiška gosposka, ne krateč določbe §. 66.

§. 8. Ako se iz vodotoča, po katerem je voda na gonilo napeljana ali iz zajeze, kjer voda zastaja, lahko voda dobiva za gospodarske namene brez škode gonila, tedaj mora posestnik gonila pripustiti, da se iz njegove naprave voda jemlje.

Vendar pa ima pravico od tistih, ki vodo tudi rabijo, tirjati donesek za narejanje in vzdrževanje naprav, ktere oni z njim vkup živajo; ta donesek se določuje po upravni poti po meri živane vode.

§. 9. Po vseh gonilih in jezilih se mora dopuščeni najviši — in ako je kdo zavezan, voda na določeni višini imeti — tudi dopuščeni najnižji stan vode na stroške lastnika teh stavb in naprav zaznamovati po stebrih (vizirah ali štokih) ali drugih stanovitnih jezilnih merah. Ta zaznamba se ima pri gonilih in zajezah, ki se bodo na podlagi te postave ustanovile, precej pri ustanovitvi narediti, pri že obstoječih tacih stavbah pa, ktere še nimajo teh zaznamb, se morajo napraviti v dveh letih od dné, ko je ta postava v veljavo stopila. Steber (vizira, štók) se mora postaviti na tako mesto, kjer se lahko opazuje, kjer dotičniki lahko do njega pridejo, ter ga morajo vzdrževati ti na tanko po pravilih umetnosti in tako, da je kolikor mogoče zavarovan pred nalašnim premikanjem, kakor tudi pred razdjanjem po času in naključbi.

§. 10. Kedar voda nastopi čez višino po jezilni meri postavljeno, mora jezila lastnik zatvornice odpreti, tudi vse ovire odstraniti, da voda odteče in pade na pravilni višino jezilne mere.

Ako on tega ne stori, imajo tisti, ki potem v nevarnost ali škodo pridejo, pravico, zahtevati, da se ta odtok napravi po krajni policijski gosposki na stroške

in nevarnost zamudnega lastnika, pridrževaje si pravico do odškodovanja.

§. 11. Kakošna mora biti jezilna mera in kako se mora ravnati, ko se postavlja, se bo določilo po ukazih.

§. 12. Pravice do vodne rabe, ktere se v gosposkinem dovolilnem pismu ne glasijo izrekoma na osebo prosilca, prehajajo na vsakokratnega lastnika tiste naprave ali posestva, za katero se je dala ta dovolitev. Ako se hočejo take pravice odločiti od prvotne naprave, in prenesti na drugo napravo ali posestvo, se sme to le zgoditi s privoljenjem tiste gosposke, ki sploh dovolitev daje. (Dal. prih.)

## O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

(Dalje.)

Misliti bi se utegnulo, da bi se potrebna drevesca lahko v srenjskih ali šolskih drevesnicah — katerih poslednjih se pa pri nas vkljub že davno danem ukazu c. k. poučnega ministerstva, žalibog le jako malo najde — ali pa v drevesnicah posamesnih sadjerejcev izredilo.

Jaz bi tega mnenja ne mogel odobriti, in to iz sledečih razlogov ne:

Iz vsega dozda o tej zadevi razodetega je razvidno, da je v celi misli neka koncentracija zastopana in izražena, brez ktere dobrega vspeha z najboljšo voljo pričakati ne moremo. S tem, da bi se pa drevesca v omenjenih drevesnicah izrejala, izginila bi vsa koncentracija, in nadomestila bi jo največa razkosanost, ktere sad bi pred ko ne bil ta, da bi celo podvzetje spodletelo, če že ne popolnoma, vsaj deloma; naj razjasnim: zakaj.

Poglavitna reč pri vsem podvzetju bo v prvi vrsti gotovo — denar. Na to, koliko denarja da bi drevesca dotično srenjo stala, gledalo se bo gotovo pred vsem; v srenjskih ali pa družih privatnih drevesnicah izrejena drevesca pa ne morejo nikdar tako dober kup biti, da bi se splačalo po njih seči. Pa ne le to, tudi drugi pomisleki se silijo, ki niso manj važni. Rečeno je že bilo, da se je le potem lepote in koristi sadnega drevoreda nadjati, ako so vsa drevesca enake postave, enake kreposti. Sto pravih, to je, v resnici v sadjereji do dobrega izobraženih sadjerejcev naj imamo nalogo, v različnih krajih izrepati drevesca, ktera naj bodo vsa enake postave in kreposti; gotovo se drevesa enega od onih družega, v ničemur razločevala ne bodo.

Naši učitelji pa niso sadjerejci, da! in še družim, ki se radi sadjerejce imenujejo, je izreja dreves le igrača, akoravno se je sami ne zavedajo. Vsak ima svoja načela, svoje trme; pravilnosti, po vednosti vtemeljene, ne drži se pa skoro nobeden, ker je le redko komu znana.

Velikanska zmes bila bi povsod zastopana, ako bi bilo že mogoče po tej poti do zadostljivega števila drevesec priti, kar pa ni mogoče, ker pri nas eden nima časa, drugi prostora ne, tretji pa ne tega ne unega. Nedosegljivost zadostne množine je pa med zadržki eden najglavnejših.

Ne dvomim, da ne bi bil z ravno rečenimi razkosanostimi pravično obsodil, to je, dokazal, da se ne dá ž njo nič opraviti. Vendar naj sledi še en dokaz v daljni razpravi; tu se bo še le pokazalo, da je le po tej poti mogoče, da zadobé srenje v sadjereji zadosti izobraženih ljudi, katerim bo pripadalo vse zasajanje, vsa strežba in vse varstvo, in to s celó majhnimi stroški.

To je zopet eno tistih glavnih vprašanj, od katerih

je vse odvisno. Več o tem pa v razpravi k II. vprašanju, kamor spada.

Koncentrirano (skupno) izrejo drevesec si mislim jaz tako-le: Vsa drevesca naj bi en sam pravi sadjerej v eni sami drevesnici izredil. Ta sadjerej naj bi bil ravno tisti, kateri je deželo prehodil, ter glavni načrt izdelal. To bi bil moj vzor (ideal). Krajne razmere in stvari ugodne prihodnje okoliščine — ako vse nade po vodi ne splavajo — silijo me pa od tega vzora (ideala) nekoliko odstopiti ter reči: vsa potrebna drevesca naj se izredijo v dveh drevesnicah, pod nadzorstvom dveh sadjerejcev. Za Notranjsko in deloma Gorenjsko, služila naj bi velika drevesnica vino- in sadjerejske šole na Slapu v Ipavi, za Dolensko in zopet deloma gorenjsko pa one niže kmetijske šole na Dolenskem. V obeh bi se drevesca lahko po vseh pravilih izrejala in to v veliki množini, kar bi pripomoglo, da bi se lahko skoro po smešni ceni oddajala. V Klosterneuburgu, na primer, je za celo spodnjo avstrijsko taka drevesnica pod vodstvom barona Babota. Na tisoč in tisoč najlepših, po seženj visocih in palec debelih drevesec potuje vsako leto v posamesne srenje, in to po 20 krajcarjev eno drevo. Vsako je gotovo en goldinar vredno, kjer je pa drevesnica jako velika (12 oralov) in delo tako rekoč nič ne stane, ker vse učenci vino- in sadjerejske šole preskrbé, zato je mogoče s tako nizko ceno ne le shajati, marveč še lep dobiček vsako leto doseči.

Za šolo samo bilo bi to pa še posebne koristi zato, ker bi se s tem učencem zadostljiva priložnost ponudila, da se v izreji (cepljenji itd.) sadnega drevja lahko do dobrega izučé, in vodju se pri tem bati ni treba, da ne bi se drevesa oddati mogla, kar je pri še mladih šolah navada.

Tukaj bi se pa v sadjereji podučevali tudi tisti, katerim bi zasaditev in vsa daljna skrb za drevesa ob cestah pripadala. Ker spada pa to pod drugo vprašanje, bodem o teh prihodnjič natančneje govoril.

(Dalje prihodnjič.)

## Šolske stvari.

### Letošnja šolska poročila.

C. k. viša gimnazija ljubljanska.

Gimnazije ljubljanske poročilo ima na čelu le en spisec in to nemški pod naslovom: „Niederschlags-Verhältnisse Oberkrains aus den Beobachtungen der Jahre 1864—1869“; spisal ga je prof. M. Wurner, v onih letih profesor v Kranji, in sicer iz lastnega opazovanja v Kranji in iz opazovanj g. Jern. Bizjaka, jeseniškega župnika in g. K. Deschmanna, ljubljanskega župana. — Gosp. Wurner konec svojega spiska izreka željo, da bi se pričelo na več krajih opazovati, koliko dežja pade na leto, zlasti na Notranjskem. Zraven te želje, ki jo gojimo tudi mi, vneti za vsestranski blagor Slovencev, imamo pa še drugo, in ta je, naj bi gosp. profesor, ki se bode gotovo še dalje pečal s tem predmetom, svoja in drugih opazovanja naznanjal vsaj tudi v jeziku, ki ga umejo njegovi rojaki; kajti kar je o slovenski zemlji zanimivo za Nemce, to gotovo tudi Slovincem ne bode nevažno o lastni njihovi zemlji. Mi si ne damo vzeti misli, da je učenjakom, ki jih redi slovenska zemlja, v prvi vrsti dolžnost v vseh obzirih koristiti njenim stanovnikom. Le po tej poti imajo šole dobrodejen vpliv na narod; to je pot narodu djansko pokazati korist šole.

Iz statistike te gimnazije pozvedamo, da je v začetku leta bilo 484 učencev, konec leta pa 439; med



# gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 11. septembra 1872.

**Obseg:** Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. (Dalje.) — Kozave ovce. — Poljska letina. — Lepo zelje in pa — zeljnati štori. — Kako so liberalci začeli soditi o novih ljudskih šolah. — „Leh-rertag“ v Celovcu. — Potovanje na Veliki Zvon (Grossglockner). (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

### Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.

(Dalje.)

§. 13. Če se iz javnih vodá napelje voda v pre-toke (kanale), bajaranje ali vodovode, ki služijo v pri-vatne namene, se je pri rabi ali porabi vode na tanko držati pogojev, pod katerimi se je to dovolilo. V dvombi se je držati tega pravila, da je dovolitev in pridobitev pravice do vodne rabe utesnjena toliko, kolikor je na-prava opravičnega potrebuje, z odvečno vodo pa obrača državna uprava.

§. 14. Ako se na podlagi državne postave §. 4. lit. a. voda, ktere lastnik ne potrebuje, podeli komu drugemu v rabo, tedaj se mora v dovolilno pismo, ktero daje državna uprava in jo naredi po predpisu §. 4., zapisati vselej tudi ta pogoj, da mora tisti, ki je dobil pravico do vodne rabe, tudi to pravico porabiti v pri-merno odločenem času, sicer vgasne dovolitev te pravice.

Tudi takrat se sme izreči, da je podeljena pravica do rabe ugasnila, ako se določena odškodnina ni od-rajtala upravičencu tako, kakor mu gré.

§. 15. Rudarska postava določuje, dokle gredó pravice rudarskih podvzetnikov do vodá iz rudnikov odtekajočih, in ktere vodne pravice rudarji sploh imajo.

§. 16. Raba vodovja za plavljenje lesá se uravnjuje po gozdarski postavi in po plavbenih redih, raba vo-dovja za ribštvo pa po ribštvenih redih (postavah).

§. 17. Podvzetniki naprav za namakanje, potem podvzetniki gonil in jezil, od katerih ustanovitve se sme pričakovati obilen dobiček za narodno gospodarstvo, smejo po besedah državne postave §. 15. lit. b. zahte-vati, da se jim za napeljavo in odpeljavo vode, kakor tudi za narejanje potrebnih jezil, zatvornic in drugih pri-prav dopusté proti primernemu odškodovanju na tujem zemljišču pristojne služnosti (servitute), ali da se jim, kakor si lastnik zemljišča izvoli, potrebni svet odstopi. Tej posilni pravici pa niso podvržena poslopja z dvo-rišči in hišnimi vrta k njim spadajočimi.

Ako bi pa po taki napravi zemljišče za lastnika zgubilo primerno rabljivost, tedaj sme on tirjati, da se mu odkupi celo to zemljišče.

§. 18. Podvzetniki, ki narejajo nepokrite prekope in vodotoke (kanale), imajo razun dolžnosti v §. 491. obč. drž. zak. njim naloženih, tudi še to dolžnost, da morajo napraviti in vzdrževati potrebne mostove in brvi, ki vežejo obojestranske bregove, pri visoko zidanih vo-

dovodih in vodotokih pa tudi potrebne prehode in tiste naredbe, ktere so potrebne za ohrambo in varstvo oseb in lastnine.

§. 19. Lastnik zemljišča, ktero se v korist kakega podvzetja obteži s služnostjo (servituto), dobí pravico, da sme sovživati dotično napravo proti temu, da pla-čuje primeren donesek k stroškom za napravljanje in vzdrževanje; ta donesek se po tem ravná, koliko vode porabi; ali to vživanje vode ne sme biti namenu na-prave v škodo in nevarnost.

Ako se sovživanje zahteva še le potem, ko je na-prava že v delu ali dodelana, tedaj mora to vživanje zahtevajoči lastnik plačati po prenapredbi potrebne stroške.

Koliko ti stroški znašajo, to razsodi pristojna poli-tična gosposka, ako se dotičniki niso med seboj do-govorili.

§. 20. Pri nevarnosti ognja ali pri začasnem hudem pomanjkanji vode sme krajna policijska gosposka, ozi-roma starešinstvo občinske okolice, napraviti in nemu-doma izvršiti to, kar občna korist zahteva, namreč, da se privatne in javne vode lahko začasno rabijo.

Lastniki vode in drugi, ki so upravičeni to vodo vživati, pa smejo ako se jim je pri tem kaka škoda naredila, tirjati, da se jim ta škoda povrne iz premo-ženja tiste vasi ali občine, kteri v korist se je ukazala ta izjemna raba vode.

§. 21. Določbe §§. 14., 17. do 19., potem državne postave §§. 15. in 17. imajo tudi veljati za naprave, po kterih se preskrbujejo z vodo ne samo občine in vasi, ampak tudi posamne naselbe, ako poslednjim njih lega brani, da bi se vdeležile naprav, ktere so v vaseh in občinah za napeljavo vode osnovane.

(Dalje prihodnjič.)

## Kozave ovce.

Bolezen, kteri je imé kozé, je med ovci Kranj-skimi prav redka bolezen, in sicer tako redka, da pred málo leti se je še v živinozdravniških bukvah pisalo, da te bolezeni celó ne dobijo Kranjske ovce.

Zdaj pa vendar v Šneperskem gozdu na No-tranjskem, kjer se čez poletje pase več tisoč ovca, imamo kozé, kterih nadzorovanje je izročeno marljivemu g. dr. Razpetu, okrajnemu zdravniku Postojnskemu. — Al te kozé se niso pričele pri nas na Kranjskem; na-lezle so jih naše ovce v Istri, kjer so bile čez zimo na paši, in jih od ondot seboj prinesle na Kranj-sko, čeravno so imeli njihovi gospodarji spričala v rokah, da so ovce zdrave. Župani so jim dali spričalo

Nepogojna potreba je toraj za to skrbeti, da zado-  
bijo dotične srenje sposobno osebe, kar se lahko  
z jako majhnimi stroški doseže. Posnemati bi se mo-  
rala namreč zopet dotična naprava Spodnje-Avstrij-  
skega, kjer je sledeče vpeljano.

Srenje, ktere so se za zasaditev sadnega drevja ob  
cestah odločile, izberó si po enega ali pa, ako je zasa-  
ditev jako velicega obsežja, tudi po dva človeka —  
navadno so to cestni, ako tudi cesarski strežaji ali cest-  
niki (Strasseneinräumer), ktere potem zgodaj na spo-  
mlad pred tisto jesenijo, v kateri se ima z zasaditvijo  
pričeti, za dva meseca na deželne stroške v vino- in  
sadjerejsko šolo v Klosterneuburg pošljejo. Tukaj se  
podučijo do dobrega teoretično v vsem, kar jim je treba  
vedeti, in vrh tega so celi ostali čas s podučljivim  
praktičnim delom preskrbljeni. Oni se po tej poti nauče  
drevesca pravilno cepiti, jih presajati, obrezavati, po-  
vezavati, škodljivih mrčesov snažiti, jim, ako treba, gno-  
jiti itd. Po dokončanih dveh mesecih se vrnejo v svoje  
srenje, in jeseni nastopijo koj svoje novo postransko  
drugo službovanje drevesnih strežajev (Obstbaumwärter)  
in pri tem ni treba, da bi se prvi službi odpovedal;  
vsaj lahko obojno opravljaja. (Kon. prih.)

## Postava za Kranjsko deželo

zastran rabe, napeljevanja in odvrčanja vodá.

(Dalje.)

Kako se vode odpeljujejo in odvrčajo.

§. 22. Pri napravah za odpeljevanje vode veljá  
enakoma to, kar se je v §§. 14., 17. do 19. potem v  
državne postave §§. 15. in 17. zastran napeljevanja  
vode ukazalo.

§. 23. Za vse varstvene in uravnavalne vodne  
stavbe (gradbe) na javnih vodah, katerih ne izpeljuje  
država, se mora, predno se začnejo delati, dobiti dovo-  
litev dotične politiške gosposke. Te dovolitve je za take  
stavbe na privatnih vodah tedaj treba, če imajo te  
stavbe kak vpliv na tuje pravice ali na lastnost, ték  
ali višino vode v javnem vodovji.

§. 24. Bregovi, jezovi, struge in vodnjaki, kakor  
tudi naprave pri in v tekočih vodah se morajo vsled  
§. 413. obč. drž. zak. tako narejati in vzdrževati, da  
ne delajo škode tujim pravicom, in kolikor je mogoče,  
odvrčajo povodnji. (§§. 2. in 6.)

§. 25. Vodotoke in umetne vodovode vzdrževati in  
trebiti, kakor tudi naprave za vodno rabo sploh v do-  
brem stanu ohranovati, so dolžni lastniki teh naprav,  
če niso drugi v to pravno veljavno zavezani. Ako se  
ne more izvedeti, kdo je lastnik, imajo to dolžnost tiste  
osebe, ktere napravo vživajo in sicer, ako se ne najde  
kako drugo pravno veljavno merilo za razdelitev teh  
dolžnosti, se delé po vžitku.

§. 26. Narediti in vzdrževati priprave in stavbe,  
potem izpeljevati naredbe v varstvo bregov, zemljišč,  
poslopij, cest, železnic in družih naprav, ob rekah, vo-  
dah in potocih zoper vodno škodljivost ali odvrčanje  
že storjene škode, vse to zadeva najprej tistega, ki je  
lastnik v nevarnosti stoječih ali poškodovanih posestev  
in naprav, ako ne veže družih oseb kaka posebna prav-  
no veljavna dolžnost. — Ako iz zanemarjenja tega var-  
stva nastopi za tujo last kaka nevarnost, morajo za-  
mudniki vsakakor ali sami izpeljati potrebna varstvena  
dela na stroške tistih, od katerih se ima odvrčati ne-  
varnost, ali pa morajo dopustiti, da ta dela izpeljejo  
drugi, ter morajo po besedah §§. 41. in 42. k stroškom  
pripomagati.

§. 27. Pri zemljiščih, ki so se opustila in nimajo  
gospodarja, je varstvene in uravnavalne družbe dolž-

nost, k varstvenim in uravnavalnim vodnim stavbam  
pripomagati, ako leže zemljišča v nje obsegu in so brez  
gospodarja.

§. 28. Svet, kar se ga dobí po uravnavalnih stav-  
bah v njih obsegu, je tistega, ki trpí stroške podvzetja;  
vendar se mora ta svet, ako ga podvzetje več ne po-  
trebuje za uzemljitev in utrditev bregov, odstopiti me-  
jašem na njih zahtevanje proti temu, da plačajo, kar  
je vredna.

§. 29. Kedar se vodne stavbe v varstvo, v urav-  
navo bregov, v odpeljavo vode in druge vodne stavbe  
delajo v občno korist, tedaj se mora proti primernemu  
odškodovanju odstopiti potreben svet in druga posestva,  
stavbe in naprave, ali pa se morajo dovoliti potrebne  
zemljiščne služnosti (servitute). — Tudi se smejo vodo-  
vodi in vodotoki, ako to zahteva javna korist, in če se  
to zgoditi more brez škode vodne naprave, preložiti  
brez dovoljenja lastnikov in tistih, ki imajo pravico,  
vodo vživati. Stroške plačujejo podvzetniki tega dela.  
Gradivo, kar se ga potrebuje za take v javno korist  
podvzete vodne stavbe, in kar se ga najde na zemlji-  
ščih, ki se zavarujejo, morajo prepustiti lastniki v ta  
ta namen proti primernemu odškodovanju.

§. 30. Da se morejo izpeljevati in vzdrževati varst-  
vene, uravnavalne in druge vodne stavbe, morajo last-  
niki bregov dopuščati, da se sme, kolikor je potreba,  
po njih bregovji hoditi, privažati in odvažati, potem  
razkladati in pripravljati gradivo proti temu, da se jim  
plača primerno odškodovanje, ki se določi po §. 65.,  
ako niso dolžni tega pripuščati brezplačno (zastonj). —  
Stavitelju more, ako to lastnik bregovja nasvetuje, po-  
staviti politiška gosposka primeren obrok (brišt), v  
kterem mora delo dokončati in gradivo odpraviti.

§. 31. Ako je treba, hitro kaj napraviti, da se hi-  
poma odvrne velika nevarnost, ktera pretí od udrtih  
bregov in od predrtih jezov ali od povodenj, imajo so-  
sedne občine na zahtevanje politiške gosposke, ali če  
ta nima sedeža v kraji nevarnosti, na zahtevanje ob-  
činskega predstojnika tistega kraja, ki je v nevarnosti,  
to dolžnost, da kolikor je treba pomagajo proti primer-  
nemu odškodovanju. — Če se za tako pomoč tirja od-  
škodovanje, naj nje vrednost politiška gosposka v denarjih  
ustanovi in ustanovljeni znesek naj se razdeli po  
razmeri na občine, kterim se je pomagalo.

(Dalje prihodnjič.)

## Šolske stvari.

### Letošnja šolska poročila.

*C. k. realna in viša gimnazija v Rudolfovem (Novem mestu).*

Poročilo te gimnazije priobčuje v nemškem jeziku  
dva znanstvena spisa: a) „die geologischen Verhältnisse  
von Rudolfswert“ spisal dr. A. Böhm, in b) „J. W.  
Schneidewin's und Ad. Schöll's Standpunkte in der Frage  
über die Motive und den Plan der Soflokeischen Tra-  
gödien“, spisal L. Kunstek. — Med 23 učitelji bilo  
jih je 6 iz reda sv. Frančiška. — Učencev je v za-  
četku leta bilo 130, konec leta pa samo 107 (!), med  
njimi 98 Slovencev, 3 Hrvatje in 8 Nemcev, na vsak  
razred pride toraj en Nemeč, ko bi bil enakoverno  
razdeljeni, tako pa sta bila v 2. in 3. razredu po dva,  
v 4. in 5. ni bilo nobenega. In če me kdo vpraša, v  
kterem jeziku so se podučevali učenci, odvrnem mu,  
da izvzemši krščanski nauk in slovenščino, je od več  
to vprašanje, kajti če je le kje kakov Nemeč, morajo  
se, da se njemu (!) ne žali narodnost, vsi Slovenci  
učiti po nemški. Kaj pa v razredih, v katerih ni bilo

# gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemanje za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 25. septembra 1872.

**O b s e g:** O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. — Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. (Dal.) — Letošnja šolska poročila. — Na adresu „Slov. Narodu“. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

### O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

(Konec.)

Naloga tacih cestnikov je, z odločenimi ljudmi in vozmi v drevesnico se podajati po drevesca, ktera na dom spravijo ter koj zasajati prično. Celó vodstvo zasaditve pripada njim, in po tem ostanejo, kakor že rečeno, stanovitni drevesni strežaji in deloma tudi varhi drevja srenji pripadajočega, proti primerni majhni plači iz srenjske blagajnice. Rekel sem, da ostanejo ti drevesni strežaji deloma tudi varhi srenji pripadajočega drevja. Beseda deloma je pa tako-le razumei. Vse varstvo razdeli se namreč na dva dela: 1) v varstvo drevja proti vremenskemu pa tudi človeškemu in živinskemu poškodovanju — pravilno obrezovanje, povezovanje in grajenje so tukaj glavna sredstva; — 2) v varstvo sadja. Varstvo drevés pripada, kar se tiče naštetih sredstev, brezpogojno drevesnim strežajem. Da bi pa ti tudi za vsako obranitev nagajivih poškodovanj morali skrbeti, tako rekoč za-nje odgovorni biti, to se po vse od njih zahtevati ne more, ker niso v stanu povsod pričujoči biti. To varstvo pripada marveč srenji sami, vsaj vsak razumen srenjčan mora imeti korist zasaditve vedno pred očmi, in mora že iz drugega nagiba vsacega poškodovanja se sam zdržati, druge (ptuje) pa s pozornostjo svojo ovirati v poškodovanji. „Vsi za enega in eden za vse“, to mora biti varh. Ako tega ni, nikjer in nikdar ni mogoče, da bi se zasaditve ohranile in izplačale. Živa priča temu so nam ravno že obstoječe zasaditve ob cesarskih cestah. Kjer sadje srenjam ne pripada, misli si marsikdo: „a! kaj potrebuje cesar sadja?“ in eden krade in poškoduje bolj ko drug. In najdejo se celó taki, kateri, ne da bi hruške ali jabelka obrali, kar celo drevo odžagajo ter ga z vsem sadjem vred domú nesó. Tako dogodbo doživel sem sam na Ogerskem v Starem gradu (Altenburg) in tudi pri nas se je kaj takega gotovo že pripetilo.

Ako hočemo toraj, da se bodo tudi cesarske ceste kedaj z dobrim vspehom s sadnim drevjem zasadile, neobhodno je treba, da si jih posamesne srenje tako rekoč v last dobé, kar je bilo povdarjeno že v prvem odstavku v 33. listu „Novic“.

Drugo varstvo, to je varstvo sadja, pripadati mora do necega časa — to je, do tistega, ko doseže komaj polovico zrelosti — zopet v prvi vrsti srenji sami, v drugi pa strežajem; — od tega časa naprej pa

preide to varstvo v vse druge roké. O tem bo pa govorjenje v odstavku k 3.

Ker je bilo zgoraj rečeno: „varhi srenji pripadajočega drevja“, zato iz tega nastane vprašanje: kako da bi se drevje ali pa, boljše rečeno, prostor cest med srenje razdelil?

Prav lahko tako-le: Srenjo A in srenjo B veže zasajenju ugodna cesta C — bodi si ta cesarska ali srenjska. Polovica te ceste, to je, od A do srede, recimo do D, pripada srenji A, — druga polovica od D do B, pa srenji B. Po tem načinu razdelé se vse v eno srenjo peljajoče ceste in poti najpravičnejše.

Vse tukaj omenjeno moralo bi se dosledno tudi pri nas vpeljati, le s tem razločkom, da bi se kakor drevesa tako tudi drevesni strežaji v dveh šolah odgojevali, to je na Dolenskem in v Vipavi, ako se obedve ustanovite. Da bi se v ta namen pa ravno cestniki izvolili, ni neobhodno potrebno; marveč se bo večidel po drugih seči moralo; to pa čisto nič ne dé.

K 3. — Čegavo naj bo sadje in kako ga v denar spraviti?

Sadje ne more nikomur družemu pripadati kakor ravno srenjam, ktere iz njega največ korist vlečejo s tem, da ga prodajo na drevji. Povsod, kjer so ceste z drevjem zasejane, kakor na Českem, Moravskem, Saksionskem itd., ravna se namreč tako-le: Izberejo se izvedenci, in ti cenijo vrednost sadja, ko je še na pol zeleno. Koj po cenitvi se razpiše po časnikih sadna dražba (licitanda) na odločen dan, in odločen kraj, da pridejo kupčevalci skupaj. Eden vzame 1000 dreves, drugi še več, tretji manj itd. Vsak pa plača koj celi znesek, in prevzame koj sam vse daljno varstvo. Srenja se nima dalje za drugo brigati kakor za to, da kupec stavljené mu pogoje tudi izpolni, na priliko, da ne sme pri obiranji vej lomiti itd. Kako da si sadje varuje, je zdaj njegova skrb; navadno pa sodnija dovoli, da si kupčevalci ob cestah male bajtice naredé ter da smejo varstvo z vso ostrostjo izpeljavati. Pogostoma se sliši na Českem in drugej, da je ta ali oni varh kakega tatú vstrelil; to se pa tudi pri nas, na primer, okoli Trsta, pred trgatvijo vécsi pripeti, kajti tudi tukaj je vinogradska straža zeló ostra in mora ostra biti.

**Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.**

(Dalje.)

O vodnih združbah.

§. 32. Če ste pri podvzetji namakalnih naprav dve tretjini dotičnikov dovolili, ali če je pri podvzetji

osuševalnih in vodo uravnavalnih naprav več kot polovica dotičnikov dovolila v to, da se osnuje družba, tedaj so lastniki dolžni k družbi pristopiti, če je naprava brez dvombe koristna in se ne more drugače izpeljati namenu primerno, kakor da se raztegne na zemljišča manjšine.

§. 33. Pri osnovanju tacih družeb se šteje potrebna večina glasov, če gré za osuševalne in namakalne naprave, po velikosti dotičnih posestev; če pa gré za varstvene in uravnavalne naprave, po vrednosti lastnine, ktera se ima varovati.

Pri cenitvi te lastnine se mora tudi na to gledati, koliko bo ona po dovršeni napravi več vredna.

§. 34. Za vodstvo družbe in za oskrb družbenih opravil volijo družbeniki odbor izmed sebe z nadpolovično večino glasov, ki se štejejo po §. 33.; če bi pa število družbenikov majhno bilo, izvolijo enega opravnika (opravitelja).

§. 35. Odbor izvoli izmed sebe z nadpolovično večino glasov, ki se štejejo po glavah, prvomestnika, ki ima, kakor tudi opravnik zastopati družbo na zunaj; prvomestnik in tudi opravnik se morata politiški gosposki naznaniti in v vodne bukve (§. 22. drž. postav) zapisati.

Ako se v tem primeru in v onem §. 34. ne dobí nadpolovična večina glasov, tedaj razsoja oža volitev in pri enakem številu glasov razsoja žreb.

§. 36. Ugovore, ki zadevajo volilno pravico, razsojuje politiška gosposka.

Pretres, ali se je volitev po redu vršila ali ne, je opravilo družbenega odbora in zoper njegovo razsodbo ni nobene pritožbe.

§. 37. Družba mora po predpisu §. 34. pravice in dolžnosti svojih družbenikov, ktere se tičejo podvzetja, posebno pa razmero, po kateri se bodo stroški razdelovali, kakor tudi upravo urediti z družbenimi pravili (štatuti). Ta pravila kakor tudi vsako njih preuredbo mora družba naznaniti politiški gosposki.

§. 38. Družba ima dolžnost, sosedna zemljišča na zahtevanje lastnikov proti primernemu plačilu k ustanovitnim in vzdrževalnim stroškom pozneje sprejeti v svojo zvezo, ako:

- a) je ta pot najbolj pripravna, da se ta zemljišča osuše ali namočijo, oziroma da se varstvena in uravnavalna stavba dovrši, in
- b) ako že gotova naprava ali že dodelana stavba zadostuje skupnim potrebam brez škode poprejšnjih deležnikov.

Ako pa ni mogoče sosednega zemljišča v družbeno zvezo sprejeti brez posebnih naredeb ali prenaredeb v napravi ali stavbi, tedaj mora tisti, ki hoče v družbo stopiti, vrh tega plačati tudi vse stroške za nove naredbe.

§. 39. Dopuščeno je, da se posamna zemljišča ločijo iz družbene zveze zoper voljo drugih družbenikov, ako se za posestva, ktera se hočejo oddružiti, nameravani namen ni dosegel v primernem času po dovršeni napravi, v katerem času bi se bil vspeh pokazati imel.

Če hoče iz družbe stopiti kak družabnik, ki je po svojem poznejšem sprejetji povod dal k posebnim naredbam (§. 38.), ktere so po njegovem odstopu škodljive dosegi vkupnega namena, tedaj je on, če družba to tirja, dolžen, napravo v poprejšnji stan nazaj postaviti ali pa preskrbeti, česar je potreba, da škodo odvrne.

Ako je bil posestnik, ki se loči, prisiljen družbenik, smé on tirjati, da mu družba povrne vložene doneske in da se odpravijo naprave na njegovem posestvu narejene, ki so po njegovem odstopu nepotrebne; ako se zastran tega ne zedinijo, razsoja to politiška gosposka.

Temu nasproti sme pa tudi večina, šteta po §. 33. tirjati, da se, če je to potrebno v prid vkupni napravi

za dosego svojega namena, združijo posamna zemljišča proti temu, da se izdružencem plača primerno odškodovanje.

§. 40. Večina glasov, ktera je po §. 24. državne postave potrebna k razdružbi, se šteje po določbah §. 33.

§. 41. Stroški za ustanovitev in vzdržbo vkupnih osuševalnih in namakalnih naprav se razdeljujejo na družbenike po meri določeni po pravilih ali posebnem dobrovoljnem dogovoru. Kedar se dobrovoljni dogovor zastran mere, po kateri naj se stroški razdelé, ne more doseči, razsodi to politiška gosposka na podlagi zvedenih mož. Pri tej razsodbi se je ravnati po velikosti v vodno napravo privzetih zemljišč, in če bi ta od naprave precej različne koristi imela, po razdelitvi v razrede s primerno večimi in manjšimi doneski.

§. 42. Stroške za vkupne varstvene in uravnavalne vodne stavbe plačujejo, ako se ni določilo po posebnih postavah, pravilih ali po dogovoru drugo merilo, dotičniki po razmeri koristi, ktero imajo, ali po velikosti nevarnosti, ktera se odvrta, ali kolikor se deležnosti na teh podlagah ne dá zvedeti, po vrednosti dotičnih posestev in naprav. Ako se dotičniki ne morejo med seboj porazumeti, razsoja to pristojna politiška gosposka na podlagi izreke zvedenih mož.

§. 43. Ako so občine ali vasi v družbi, morajo one skrbeti, da se skupaj spravi donesek, ki jih zadeva po razmeri §§. 41 in 42.

§. 44. Zastali doneski k skupnim osuševalnim in namakalnim napravam, k varstvenim in uravnavalnim stavbam se iztirjujejo na prošnjo družbe po politiški posilni poti.

§. 45. Ali naj se v tistih primerih, ko so vasi in polja podvržena ponavljajočim se povodnjim ali drugemu poškodovanju po vodi, ustanovi vodna družba brez ozira na to, ali dotičniki v to dovolijo ali ne, ali naj se drugače skrbi za to, da se napravijo take stavbe posebno po doneskih in posojilih iz deželnih ali občinskih pomočkov — to se določuje za vsak primerljaj posebej po deželnem postavodavstvu.

§. 46. Isto tako izide posebna deželna postava zarad osuševalnih in namakalnih, potem uravnavalnih naprav zastran obdelovanja ljubljanskega močvirja.

(Dalje prihodnjič.)

## Šolske stvari.

### Letošnja šolska poročila.

*C. k. vadnica v Ljubljani, sklenjena z učiteljskim izobraževališčem.*

Ker so „Novice“ že govorile o glasovitem Gariholdijevem spisu, ki je na čelo postavljen temu „Jahresberichtu“, zato v sami učilnici še poročamo, da je učiteljskih pripravnikov bilo v 3. razredu 9, v 2. 18, v 1. pa 13, tedaj skupaj 39; med vsemi temi sta bila le dva Nemca, toraj dosti, da je učni jezik večidel bil — nemški; — učencev je bilo v štirih razredih 232, in sicer: Slovencev 162, Nemcev 64 (??), Lahov 6.

*Erster Jahresbericht der k. k. Bildungsanstalt für Lehrerinnen zu Laibach.*

Ce začasni ravnatelj c. kr. izobraževališča (preparandije) za učiteljice ni hotel samo v slovenskem jeziku poročati o tem tudi za Slovence jako važnem, novem in zlasti njim namenjenem zavodu, vsaj toliko je bilo pričakovati, da sporoči v obeh jezikih, da bi ga bili razumeli vsi stariši, katerih hčerke so učenke v tej šoli, in drugi, vsaj se imenuje to sporočilo prvo o novem učilišču. A še tega ni! — Poročilo pred vsem

iz satovja brez navadnega mečkanja. Kakor vreteno teče mašina in izpraznuje strd iz satov tacih panjev, ki so, kakor Sumperjevi po Dzierdzonovem načinu narejeni.

Gosp. Sumperju, župniku v Škocjem dolu, gré hvala, da nas je seznanil s tem strojem (mašino), ktere ga si je tudi družba kmetijska Kranjska naročila. Gosp. Sumper, ko je družbi poslal to mašino, ki veljá blizo 25 gold., jej je pa tudi pisal, da tudi za Porentove in druge enake Dzierdzonske panjove se dá z malo pripomočjó porabiti ta mašina, ki stojí zdaj na vrtu družbe kmetijske v Ljubljani pripravljena za poskušnjo.

Naj naši čbelorejci beró, kar gosp. Sumper o tej mašini v „Bučelarčku“ piše tako-le:

„Če ločimo strd od voska, zmečkamo po navadnem ravnanji vse satovje. Vsakemu bo jasno, koliko dobička bi vrgla najdba takega stroja, ki loči strd iz satov tako, da se izpraznjeni satovi dalje za nabiro strdi rabiti morejo; to se pa le pri Dzierdzonovih ali po tem načelu prestrojenih panjih storiti dá.

Tak stroj je iznajdel in leta 1852. v Brnu na Moravskem zbranim bučelorejcem razlagal g. major žlahni Hruška.

On loči strd od satov s pomočjo centrifugalne moči. Tega se lahko prepričamo, če privežemo pipin pokrovec iz drata na močno nit; v pokrovec pa denemo košček sata s strdjo, kateremu se pa voščeni pokrovci z nožičem odpreti morajo. Naj se zdaj na niti otvezan pokrovec nekterikrat zavrtí, kmalu bode strd od sata ločena na vse kraje letela.

Po tem načelu si je omenjeni gospod napravil stroj, ki se kakor motovilo ali horizontalno ali vertikalno vrtí. Da satniki pri sukanji preč ne odleté, zato je to motovilo, ki nosi 4 ali 6 satnikov, okrog obdano z mrežo, ki satove nazaj drži, strd pa skoz njo letí na obod, ki ima na spodnjem kraji žlebiču podoben rob, ki izmetano strd nabira in po cevi v pripravljeno posodo odceja. Motovilo se mora tako goniti, da se v eni sekundi blizo šestkrat zavrtí. Pokrovci celic se imajo pred z nožem porezati in izba, v ktere se to delo opravlja, mora saj 20 stopinj gorkote imeti.

Tako se dajo sati v dveh minutah popolnoma izprazniti, in delavec s tem strojem 8—10 centov satov en dan od strdi odloči.

Tak stroj si je kupila c. kr. kmetijska družba v Celovcu, kjer ga more vsak videti. Pri skušnji se je prav dobra skazala“.

## Postava za Kranjsko deželo

zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.

(Dalje.)

### O prestopkih in kaznih.

§. 47. Vsakoršno poškodovanje in pokvarjenje vodnih naprav, ako ne spada pod občno kazensko postavo, se kaznuje po predpisih v varstvo poljskega posestva razglašanih, kakor poljski prestopki. Pri tem gré tista oblast, ki jo po postavi imajo poljski čuvaji pod predpisanimi pogoji in previdnostmi, tudi tistim osebam, ktere so posebno postavljene, da čujejo nad vodami in nad napravami za vodno rabo, napeljavo in odvracanje.

§. 48. Prestopki vodno pravo uravnavaajočih postav, kakor tudi v izpeljavo teh postav razglašanih ukazov in zapovedi, posebno pa delanje vodnih, varstvenih ali vžitnih staveb in vživanje (raba) vodovja brez gosposkinega dovoljenja, kedar ga je treba imeti, prestavljanje ali samo vlastno prenarejanje jezilnih mer, kakor tudi

zdravju škodljivo onesnaženje voda, kaznuje pristojna politiška gosposka z kaznijo v denarji (z globo) od 5 do 150 gold., ali z zaporom od enega dne do meseca dni, če ti prestopki ne spadajo pod občno kazensko postavo.

§. 49. Ako se od tistega, ki je kriv spoznan, ne more globa iztirjati zavolj uboštvá, naj se ta spremeni v zapor, tako, da pride na vsacih pet goldinarjev en dan.

§. 50. V vseh primerih, ko se je ta postava prestopila po dejanji ali opuščenji, mora krivec razun zaslužene kazni in razun dolžnosti, poškodovanim škodo povrniti, tudi na svoje stroške odpraviti novo napravo, ki jo je samovlastno naredil, ali pa delo, ki ga je bil opustil, pozneje opraviti, če to tirja tisti, komur nevarnost pretí, ali ki je bil poškodovan ali če to zahteva javna korist.

Gosposka naj to reč brž ko more razsodi in naj zvrši svojo razsodbo, če je treba po politiški posilni poti.

§. 51. Globe, ki se naložé po tej postavi, tekó v deželni zemljedelni zaklad.

§. 52. Preiskava in kaznovanje teh prestopkov odpade po zastaranji, če se prestopnik zarad djanj v §. 47. zaznamovanih v treh mesecih, zastran prestopkov v §. 48. navedenih, pa v šestih mesecih od dné storjenega prestopka ni vzel v preiskavo.

Zastaranje, katero je nastopilo, se pa ne dotika niti dolžnosti, ki je prestopniku po §. 50. naložena, niti dolžnosti povračila.

### O gosposkah in postopu.

§. 53. Vse zadeve, ki se tičejo po tej postavi rabe, napeljevanja in odvracanja vodá, spadajo v področje politiških gosposk. V vseh primerih, v kterih je upravna gosposka po tej postavi razsojevala nasprotne si tirjatve privatnih oseb, je tistemu, ki je po tej razsodbi v svojem privatnem pravu poškodovan, na izvoljo dano, iskati si pomoči zoper uno stranko po redni pravni poti (članek 15. državne ustavne postave od 21. decembra 1867. l. drž. zak. št. 144).

§. 54. Pristojna v smislu te postave je politiška gosposka tiskega okraja, v kterem se naprava nahaja, ali v kterem se misli ustanoviti.

Dovolitev naprave in brodišča (prevoze) na tekočih vodah, kjer se te vode rabijo za vožnjo z ladijami ali plavmi (flosi), je pridržana politiški deželni gosposki.

Ako bi bila kaka občina, kateri je izročena politiška uprava, sama podvzetnica kake vodne naprave, tedaj mora brez razločka, ktera voda je, prva viša politiška gosposka nad njo obravnavati in razsojevati, ali naj se naprava pripusti ali ne.

Ako se naprave raztegujejo čez več upravnih deželnih okrajev ali čez več deželá, tedaj mora tista gosposka, v kateri okolici se nahaja poglavitni del naprave, v dogovoru, in če je treba, s pripomočjo druge gosposke, ktera je tudi pri tem vdeležena, obravnavo opravljati in razsojevati, ali če bi se gosposke ne mogle zediniti, obravnavo predložiti v razsodbo pristojni viši gosposki.

§. 55. Ako so za izpeljavo kake vodne naprave pripravljalna dela na tujih zemljiščih potrebna, in ako jih lastnik zemljišča ne dovoli, mora podvzetnik dovolitev k temu pri politiški gosposki dobiti; ta določi primeren obrok za začetje dela in sme tudi tako dovolitev dati, da je odvisna od poprejšnjega zagotovila, da se morebitna škoda povrne.

§. 56. Prošnje za podelitev pravice do vodne rabe in za dovolitev naprav za rabo, napeljavo in odvracanje vodá naj se vlagajo pri politiški gosposki pristojni po §. 54., in ako se ne pokaže, da je ena ali druga spodej naštetih potrebnosti po podvzetji samem ali po sprevidnosti gosposke, pri kateri se prošnja vloži, odveč, se

mora prošnji pridjati razun pojasnilnih, po kakem zvedencu narejenih načrtov in narisov še to-le:

- a) povedati se mora namen in obseg naprave ali podvzetja z imenovanjem vode, na kateri se bo izpeljevala naprava ali podvzetje in koliko vode se bo potrebovalo;
- b) to, kako se bo naprava izpeljevala po osnovalnem načrtu;
- c) popis koristi, ktere se od naprave pričakujejo, in škode, ktere bi se bilo bati, ako bi se naprava ne naredila;
- d) imenovanje vseh, ki imajo do vode pravico in vseh drugih vdeležencev, katerih pravice so v dotiki z namenjenim podvzetjem; pridjati se morajo pa tudi njih izreke, če so ktere na znanje dali;
- e) imenovanje zemljišč in vodnih naprav, ktere bi se morale odstopiti ali s služnostmi obtežiti, in njih lastnikov.

Pri družbenih podvzetjih vrh tega še:

- f) imena tistih, ki hočejo k takemu podvzetju pristopiti, pri osuševalnih in namakalnih napravah, velikost njih vdeleženege zemljišča, pri varstvenih in uravnavalnih stavbah (gradbah) pa vrednost tistega posestva, ki bo v varstvo djano;
- g) po zvedencu poverjen proračun stroškov za ustanovitev in vzdržbo naprave, in slednjič
- h) imenovanje pomočkov, s kterimi se bodo založili potrebni stroški.

§. 57. Ako se iz prošnje in njenih prilog ne spozná do dobrega, da se podvzetje iz javnih obzirov dopustiti ne more — v katerem primeru se prošnja zavrže brez daljne obravnave, — naj politiška gosposka dá namenjeno podvzetje po zvedencih, in če je treba, na samem mestu pregledati in pri tem posebno sledeča vprašanja razjasniti:

- a) ali se dá in kako se dá podvzetje namenu primerno izpeljati;
- b) ktera korist in ktera škoda bi bila od njega pričakovati;
- c) ali je toliko vode, kolikor je podvzetje potrebuje, brez škode že obstoječih pravic do vodne rabe še odveč in ali se ta voda more porabiti v namenjeno podvzetje brez nevarnosti za javne koristi;
- d) ali bi namenjena naprava, če je določena za obrtnijsko podvzetje, ne delala kaki kmetijski rabi vodá nepremagljive zapreke, in ali bi se ta nasprotnost v koristih ne dala tako poravnati, da se za obrtnijsko podvzetje brez njegove škode odloči ktero drugo mesto na dotični vodi;
- e) ali je pri tem potreba, da se tuja last odstopi ali obteži, in ali je treba, da se k podvzetju še druga tuja zemljišča privzamejo, in potem, ali bo treba za nje kaj odškodbe plačati.

§. 58. Ako nastanejo pomisleki zastran tega, ali se bo nameravani namen sploh ali vsaj na povedani način doseči mogel ali ne, naj se ti pomisleki podvzetnikom naznanijo, da svojo misel izrekó.

(Dalje prihodnjič.)

## Znanstvene stvari.

### Poročilo o Matičinih zborih.

#### Poročilo o XXVI. skupščini odborovi

25. septembra 1872.

Pri tej skupščini bilo je pričujočih 13 gospodov odbornikov, in sicer ljubljanski: dr. E. H. Costa, prvosednik, dr. Jan. Bleiweis, A. Lésar, dr. R. Razlag,

J. Šolar, Iv. Tušek, Iv. Vilhar, dr. J. Vošnjak, dr. Jer. Zupanec, Mir. Žakelj, in vnanji: gg. Erjavec, dr. Krek in dr. J. Ulaga.

Pričela se je skupščina ob 1/2 5. uri in ravnala tako-le:

1. Zapisnik o XXV. odborovi skupščini se soglasno potrdi.

2. O odborovem delovanji itd. poroča odbornik A. Lésar tako:

„Slavni odbor! Trije zemljevidi (Afrika, Avstralija in evropejska Rusija) za 1871. l. in prirodopisni knjigi „živalstva“ in „rastlinstva“ za 1872. l. so razposlani. Misliti je bilo, da bodo vsi gg. Matičarji z veseljem sprejeli najnovejši sad slovenske Matice; toda ni bilo tako, kajti g. France Vošnjak, poverjenik Skalske dekanije na Štajarskem, nam jih je s pretrgano vrstico nazaj poslal na vozni list napisavši besede: „wegen Unpässlichkeit nicht angenommen — Retour“. Ne vedé, zakaj to, vprašalo se je po vzroku, a do danes ni odgovora; toraj družega ne ostaja, kakor ude, katerih je 5 v omenjeni dekaniji, izbrisati iz Matičnega imenika. (Po dr. Ulagovem nasvetu sklene odbor, naj se g. J. Lipold, župnik pri sv. Martinu, naprosi, da blagovoli poprašati dotične gg. matičarje.)

Vse drugače od omenjenega poverjenika je ravnalo visoko c. k. ministerstvo za uk, ktero je predloženi mu knjigi z odpisom od 3. avgusta 1872. leta, šte. 8186, potrdilo za šolsko rabo.

Matičnih knjig v dar so prosile: a) živinozdravniška šola v Ljubljani, b) Radoliška okrajna učiteljska knjižnica, c) šolska knjižnica v Žabnici na Koroškem, d) privatna šola v Motniku, ki si je ob enem naročila 10 odtiskov „Avstrije“. — Vsem željam se je vsled odborovega pooblastila ustreglo in obdarovanke prisrčno zahvalo izrekajo za dar.

Senožeska čitalnica, zahvalo izrekovaje za podarjene jej knjige pred zadnjo odborovo skupščino, dalje prosi tudi za vse zemljevide, in privatna šola v Motniku želi, da bi jej Matica v dar pošiljala knjige, ki v prihodnje izidejo, dokler se ta učilnica sama ne vpiše med letne ude. — Tema dvema prošnjama se pa ni móglo ustreči, in sicer prvi zato ne, ker bi nam zemljevidov utegnilo kmalu zmanjkati, drugi pa zato ne, ker doslé o tem nimamo odborovega sklepa. Naj sl. odbor danes izreče, ali se sme ustreči tema željama? — Po razgovoru, kterege so se udeležili gospodje dr. Ulaga, dr. J. Bleiweis in pa dr. Krek, se je soglasno sklenilo, da le šolam naj se darujejo knjige, ako za-nje prosijo, al tudi tem se za prihodnje čase ne zagotavlja darovanje.

7. dne t. m. nam je došel dopis, v katerem nam kr. sodstvo Trnavsko od 8. aprila 1872. l. šte. 1883 naznanja, da je nam neznani gosp. Martin Tomaškovich, umrl v Trnavi na slovaškem Ogerskem 20. febr. 1872. leta, med drugimi zasobnimi osebami in društvi tudi naši Matici zapustil nekaj svojega premoženja. Koj 10. t. m. smo g. Jurija Slotto, izvrševalca oporoke, prosili, do 25. t. m. poslati nam prepis oporoke in popis zapuščenega premoženja ter nam nasvetovati najkrajšo pot, po kateri pridemo do volila. Do danes pa še nismo dobili odgovora o tem.

Gosp. Janez Založkar, župnik v pokoji, umrl 7. t. m., je Matici volil vso svojo knjižico in vse rokopise. Bog mu povrni! Slavni odbor naj danes določi, kaj se ima zgoditi s temi knjigami, med kterimi je mnogo homeopatiških knjig in vsi tečajji „Novic“. — Obravnave so se vdeleževali gg. A. Lésar, dr. Razlag, dr. Krek, Šolar in obveljal je sklep: da se izvoli odsek treh odbornikov, ki pregledajo knjige in potem nasvetujejo, ktere se obdržé za Matično knjižnico, ktere pa posta-



# gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. oktobra 1872.

**O b s e g:** Živinski sejmi na Kranjskem na več krajih prepovedani. — Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja voda. (Dalje in konec) — K mojemu predlogu: v kakošnej zvezi naj bi bilo kmetijstvo z učiteljskimi izobraževališči. — Nekaj iz Kočevskega okraja za prihodnji deželni zbor. — Poročili o Matičinih zborih. (Dalje.) — Dopisi. — Novicar.

## Gospodarske stvari.

### Živinski sejmi na Kranjskem na več krajih prepovedani.

V zadnjem listu smo že povedali, da kakor na Štajarskem in drugod je tudi na Kranjskem se prikazala bolezen v gobcu in na parkljih pri goveji živini.

Iz gotovih virov vemo, da je prav veliko te bolezni po naši deželi, in to posebno v okrajih Litijskem, Novo-meškem, Črnomaljskem, Kočevskem, okolice Ljubljanske, Kamniškem, Kranjskem in Radoliškem; — le od Notranjskega nam dozda še ni nič znano.

Veselo je to slišati, da nikjer ni bolezen tako huda, da bi živina krepala; s pametnim ozdravljanjem, kakoršnega so „Novice“ nasvetovale v zadnjem listu, preboli še pred kakor o 3 tednih. Živina se vé da zelo shujša, krave pridejo ob mleko itd., al počasi vendar okreva.

Ker pa bolezen, če tudi ni po nalezbi vstala, vendar kužna postane, zato je treba skrbeti, da zdrava ne pride v dotiko z bolno, in zato je bilo treba, da je č. k. deželna vlada za čas te kužne bolezni prepovedala sejme v vseh tistih krajih, kjer je kuga ali da je vsaj blizu.

Zato je živinski sejm prepovedan: 18. dne tega meseca v Kranji (na sv. Lukeža dan), v Novem mestu pa sejm 22. dne tega meseca.

### Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja voda.

O prestopkih in kaznih.

(Dalje in konec.)

§. 68. Gosposka naj določi, ktera posestva in v kateri meri se morajo šteti pri osnovanju družbe za vdeležena (drž. zak. §. 21.), potem naj pregleda načrt in prevdarek stroškov po §. 57., in če spozná, da načrt ne nasprotuje nobeni javni koristi, naj privzemši vse dotičnike naredi v načrtu tiste preuredbe, ktere bi utegnile potrebne ali namenu primerne biti in potem, ko so se na tanko razjasnile vse dotične razmere, naj določi obsežek podvzetja.

§. 69. Po ustanovitvi vkupnega podvzetja naj se pozvé razméra glasov za in zoper to reč oddanih; pri tem naj se tisti, ki niso glasovali, ali niso določeno glasovali, prištevajo tistim, ki so zoper podvzetje glasovali, ali pa, če se je odstopilo od tega, da bi se v družbo privzeli, naj se na-nje nič več ne ozira.

§. 70. Ako se za vkupno podvzetje ne doseže po postavi potrebna večina glasov, ali ako se pokaže, da, če se je tudi dosegla postavna večina glasov, pa ni drugih, po §. 21. državne postave potrebnih razmer, da bi toraj manjšino siliti ne bilo opravičeno, tedaj naj daljna obravnava neha in gosposka naj samo izreče, da se tisti, ki pristopiti nočejo, siliti ne morejo in naj pristavi razloge, zavolj kterih je tako razsodila.

Če se je pa postavna večina glasov za podvzetje dosegla, ter se manjšina po postavi siliti smé, tedaj naj gosposka postop nadaljuje po §§. 59., 60., 61. in 62. in naj v razsodbi, ktero po §§. 64., 65. in 69. naredi, izreče, da je manjšina dolžna pristopiti k družbi.

§. 71. Ako so si zahteve podvzetnikov nasproti, tedaj se (ne krateč predpisov v §§. 340. in 331. drž. zak.) udeležba pri vodi uravnjuje tako-le:

a) Ako nova podvzetja nasprotujejo že obstoječim napravam, naj se najpoprej pravične zahteve, ki jih imajo že obstoječe naprave, zagotovijo in potem naj se še le kolikor je mogoče zadostuje novim zahtevam.

b) Ako pridejo nova podvzetja sploh, ali že obstoječa podvzetja zavolj ostanka vode med seboj v prepir, tedaj ima tisto podvzetje prednost, ktero ima prevagljivo važnost za narodno gospodarstvo. Ako je o tem kaka dvomba, naj se voda, kakor je prav in spodobno, sosebno pa tako, da se za rabo vode postavijo določene dôle, ali da se voda po družih vodno rabo primerno uravnavajočih pogojih tako razdeli, da po primerno in gospodarno izpeljanih napravah zadostuje, kolikor je mogoče, vsem zahtevam.

Če se pa ne more vsem prosilcem vode podeliti, naj se posebno gleda na tiste zahteve, od kterih se dá že pred videti, da bodo nameravan namen bolj popolnoma dosegle in druge manj nadlegovale.

Tako isto naj se postopa v primerih, ko se zavolj pomanjkanja vode že obstoječim pravicam do vodne rabe popolnoma zadostiti ne more; pri tem se pa morajo obstoječi dogovori ali pridobljene posebne pravice pred vsem varovati, in ako zastran tega prepir nastane, naj to razsodi redni sodnik.

§. 72. Pritožba zoper razsodbe politiške okrajne gosposke gré na politiško deželno gosposko, pritožba zoper poslednjo pa na ministerstvo za poljedelstvo; če se pa kdo pritoži zoper kazensko razsodbo, gré ta pritožba na ministerstvo za notranje stvari.

Vsaka pritožba se mora tisti politiški gosposki, ktera je na prvi stopinji reč obravnavala, pismeno ali ustmeno podati v 14 dneh po naznanjeni razsodbi.

§. 73. Pritožba, podana v pravem času, ima odložno moč. Ako je nevarno, reč odlagati, sme politiška gosposka, akoravno se jej je pritožba podala, dovoliti, da se naredé naprave, ktere so v odvrnitev nevarnosti neobhodno potrebne.

§. 74. Izpeljujejo se vse naprave, h katerim je po tej postavi dovoljenja treba, pod višim nadzorstvom politiških gosposk. Te gosposke naj se po tem, ko so naprave dovršene, prepričajo, ali se one vjemajo s podeljeno dovolitvijo, in pri gonilih in jezilih, ali se je prav in na primernem mestu jezilna mera (steber, vizira) postavila, ter, ako zapazijo kake pomanjkljivosti in napačnosti, naj jih ukažejo odstraniti.

§. 75. Neposredno nadzorstvo nad vsemi napravami zastran rabe, napeljevanja in odvrčanja vodá imajo krajne policijske gosposke, ktere naj v nujnih primerih brez odloga to storé, česar je treba v javno korist in varstvo; ako pa ni nobene nevarnosti v odlogu, naj si poiščejo povelja od politiške gosposke.

Ako obvezanci tega, kar jim je krajna policijska gosposka ukazala, niso storili v določenem obroku, ima ta gosposka oblast, potrebna dela izpeljati na stroške zamudnikov. (Kon. prih.)

## K mojemu predlogu:

v kakošnej zvezi naj bi bilo kmetijstvo z učiteljskimi izobraževališči.

Spisal Blaž Pernišek.

Letos pri občnem zboru slovenskih učiteljev 24. dne u. m. sem predlagal: v kakošnej zvezi naj bi bilo kmetijstvo z učiteljskimi izobraževališči po Slovenskem ter z narodnimi (ljudskimi) šolami. Ker mi je pa tačas zaradi vže poznega zborovanja treba bilo jako skrčiti predlog, priobčujem v „Novicah“ nekoliko vrstic v pojasnjenje.

Dandanašnji briga se skoro vse za napredek, kar je res lepo in hvalno. Posebno mar je napredek 19. stoletja tudi vestnemu narodnemu (ljudskemu) učitelju, ki postavlja temeljni kamen boljše bodočnosti svojemu narodu.

Marsikdo izmed zborovalcev je povdarjal oni dan to ali ono, kako in kaj naj se uči po učiteljskih izobraževališčih po Sloveniji, da bi mogel ljudski učitelj z boljším vspehom podučevati naš narod.

Najprva potreba je, da se učitelj v slovenščini popolnoma gladko izraža z jezikom in s peresom; — srbsko-hrvaški in ruski jezik pa naj bi le umel zaradi slovstvene vzajemnosti naših bratov, ki vže jako napredujejo v literaturi; nemščina pa naj bi se le toliko učila, da bi nam bila tudi nemška literatura znana, ki bi jo rabili za povzdigo naše slovenske literature.

Pedagogika je voditeljica narodnemu učitelju, da vpelje po njej med ljudstvo pravo moralo in da mu tudi kaže najboljšo pot do smotra v podučevanju.

Tudi govorništvo\*) bi moralo biti na učiteljskem izobraževališči obligaten predmet, kajti na slabem izrazu gesta, na tempu, logičnih in muzikalnih pavzah in na napačnej rabi govoril je največ ležeče, da učiteljevo predavanje ni često dosti razumljivo ter zanimivo učencem. Kdo se še ni prepričal o tem?!

Za orijentovanje po širocem svetu je vsakako potrebno zemljepisje; zgodovina nam je „vitae magistr“ in vzbuja v nas narodni čut.

Matematika in naravoznanstvo nam posebno služi v to, da se lože branimo sleparstva v praktičnem življenji.

Glasba in telovadstvo žlahnite človekovo čutenje in vedenje; pa tudi zdravje jako podpirate.

Lepopisje (le prosta kurentna pisava, ki se lahko bere) in risanje le podpirate ostalo znanost in umetnost.

Dragi kolega! ako dobro znava vse to našeto, sva li vže sposobna za podučevanje, ki bi zadostovalo največim potrebam našega naroda? Jaz mislim, — da ne! Zakaj sva se učila kemijo, fiziko, živalstvo, rastlinstvo, rudnistvo itd.? — mar ne zato, da bi koristila sè znanostjo našej deci, iz ktere se je nadejati umnih gospodarjev in gospodinj? Kaj pomaga, ako seznaniš šolsko mladež z vsemi Arhimedovimi principi itd. itd., če pa se to podučevanje ne veže harmonično sè smotrom, kterege prav za prav imaš doseči kot narodni učitelj? Sicer le čas kradeš sebi in deci!

Kaj pa je glavni objekt v naši narodni šoli? Vsakako deca, ki bode — kmetovala ter morala v bodočnosti živiti: sebe, svoje otroke, posle, vse vojske in vso gospôdo, tedaj — vse stanove!

Kmetijstvo je toraj oni najvažniši predmet, kojega bi se moral vsak učitelj vsaj dobro naučiti na učiteljskem izobraževališči. Ako bi premnogi tisti gospodje, v kojih rokah so predmetje po učiteljskih izobraževališčih, vedeli ali vedeti hoteli, od kod da jim prihajajo sladke gubane, mastne pečenke itd., gotovo bi kmetijstvo ne bilo le „anhängsel“ po učiteljskih izobraževališčih! V tem pač more goriško učiteljsko izobraževališče, kakor tudi v tem, da je vže 2 leti národno, a ne neródnó osnovano, vsa ostala učiliška izobraževališča po Sloveniji ponosno osramotiti. 3 leta smo se ondi učili teoretično in praktično s pravimi slušatelji ondašnje kmetijske šole pod strokovnjakom gosp. Povšetom v vseh panogah kmetijstva. Če je to v Gorici mogoče, zakaj bi pa po družih deželah to ne bilo?! Kdor premisli, kaj so dandanes železnice, telegrafi, parobrodi itd., odobral bode mojo iskreno željo, ako le ni preenostransk. Naj piše kdo še tako izvrstne bukve o kmetijstvu, gotovo bodo ti spisi še vedno „bob v steno“, ako se ne prestrojé in ne napravijo naša učiteljska izobraževališča ter ljudske šole po omenjenem smislu. Vse predmete more učitelj v narodni šoli le s tem pogojem v prid obračati, ako se je vsaj z dobrim vspehom in dosti časa učil — kmetijstva, kojega naj bi bodočim učiteljem strokovnjaki razlagali in bi jim imeli tudi praktično kaj več pokazati nego le to, kako se hruške in jabelka cepijo. (Kon. prih.)

## Národno - gospodarske stvari.

Nekaj iz Kočevskega okraja za prihodnji deželni zbor.

Deželni zbor je pred durmi. Mu bo li osoda Auerspergovega ministerstva daljše ali krajše dneve odločila, kdo vé? Deželni zbori pa so pred vsem poklicani posvetovati se za prid dežele, njene rane celiti in na vso moč njen blagostan pospeševati; z malo besedami: poslanci morajo biti deželni zdravniki.

Da pa zdravnik vé primernih zdravil dajati, treba mu je bolnika in bolezen poznati. Zato naj, če tudi ne za sedaj pa morebiti za drugo priliko, še jaz vis. deželnemu zboru Kranjskemu priporočim nekega bolnika, ter mu nekoliko popišem njegove rane.

Ta bolnik, hirajoč na duši in na telesu, je Kočevski okraj brez izjeme narodnosti nemške in slovenske; njegova poglavitna bolezen pa je pohišna kupčija ali havziranje.

\*) Očitna hvala tedaj našemu vrlemu narodnjaku g. dr. Lavriču, ki nam je 3 leta smel predavati govorništvo v Gorici (pravnikom in ostalim višim razredom srednjih šol). Pis.

neha v podobi ozkega cilindra, kojega konec je zaprt s pokrovcem, ki se lahko odvrti, kedar je stroj napolnjen z medom. Cel stroj nosi železni okrogli ročnik, enako kakor pri vodenih vrčih (krugljah) in na njega se obje kratka vrvica; ko je satje položeno na mrežico v stroji, se nektereokrat (4—5krat) krepko zavrti, in popolnoma je med iz satovja.

Kdor ga hoče videti, naj se oglasi pri kmetijski šoli v Gorici, da se prepriča o njegovi vrednosti. Nas je stal celi stroj le 3 gld.; zamoremo ga posebno manjšim čbelorejcem prav gorko priporočati.

## Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvrčanja vodá.

### O prestopkih in kaznih.

(Konec.)

§. 76. Stroške za komisijske pozvedbe in obravnave v privatnih zadevah mora plačati tista stranka, ktera je prosila za postop ali ktera ga je sama kriva, posebno po nagajivih ugovorih.

Politiška gosposka ima razsoditi, kako naj se pri vkupni koristi ti stroški primerno razdelé na stranke in ali mora tisti, ki je pravdo zgubil, povrniti svojemu nasprotniku kaj vzrokovanih postopnih stroškov, katerih je on kriv.

Stroški preiskave zarad postavnih prestopkov padejo na tistega, ki je kriv spoznan.

§. 77. Vsaka politiška gosposka mora imeti zapisno knjigo (vodno knjigo) in tudi vodokaze (vodovide); v teh morajo biti razvidne vse v okraji že obstoječe in na podlagi te postave na novo dobljene pravice do vodne rabe, kakor tudi določbe zastran visokosti jezilnih mér in tudi preuredbe, ktere so se v teh jezilnih merah naredile z ozirom na določbe, na ktere se opirajo. Kar zadeva zapisovanje vodnih družeb v vodno knjigo, se je vrh tega treba držati odločeb §. 22. državne postave.

Vsakemu je na voljo dano, pregledati vodno knjigo in v njej omenjene uradske obravnave, kakor tudi vodokaze in tudi dobiti iz njih izpiske proti plačilu po postavi določenem.

§. 78. Kako se ima uravnati in pisati vodna knjiga in vodokazi, to bodo povedali posebni ukazi.

### Konečne določbe.

§. 79. Šestdeseti dan potem, ko se bo razglasila ta postava, ima ona stopiti v veljavo. S tem dnevom stopijo iz veljave vse postave in vsi ukazi, ki se tičejo predmetov te postave in ki so v nasprotju z določbami te postave.

§. 80. Pravice do rabe vodá po prejšnjih postavah pridobljene ali druge zasebne pravice, ki se vode dotičejo, ostanejo v moči.

Obstoj in obseg takih pravic naj se sodi po prejšnjih postavah, njih vživanje, kakor tudi postop naj se pa ravná po tej postavi.

Ministrom poljedelstva, pravosodja, notranjih reči in trgovine se nalaga, izvršiti to postavo.

## K mojemu predlogu:

v kakošnej zvezi naj bi bilo kmetijstvo z učiteljskimi izobraževališči.

Spisal Blaž Pernišek.

(Konec.)

Da bi se znanstvo umnega kmetijstva širilo po deželi, bilo bi kaj modro, ako bi bilo po Sloveniji toliko

kmetijskih učilišč, kolikor je učiteljskih izobraževališč (preparandij), da bi bilo učiteljskim pripravnikom mogoče, ako ne več, vsaj 2 leti, udeleževati se teoretičnih in praktičnih poučkov, kakor je to vže 3 leta v Gorici. Tù bi se mogli navaditi kandidatje, kako se praktično rabijo fizikalčna, meteorologična in kemična orodja v gospodarstvenem smislu; tudi ostalih praktičnih vaj v geologičnem smislu i. d. bi jim tu ne manjkalo.

Iz vseh panog kmetijstva tako izučen učitelj mogel bi pač z izvrstnim vspehom podučevati svoj narod. Kako vendar boli človeka srce, ko potuje po mili domovini svoji, koder toliko prostora leži — skoro brez koristi. Ko sem popotoval letošnje počitnice po svojem dolenskem kraji za Savo in Krko, prav srce mi je solzilo, da po sprelepih legah v zatišji in proti solncu le kakšen brinjev grm raste, in revna živinica še to betvico gnoja raztrese pa strada. Po teh krajih, koder je res ona srečna zmes samoternih zemljin, iz kojih bi vsakako obilo izvrstne vinske kapljice rastlo, če bi le kdo bil med ljudstvom, ki je tako izvrstno vže po naravi, da bi ga podučeval: kako naj se pripravi zemlja za nograd, ktera trna plemena so za dotične kraje, kako naj odgojuje nograđe in ravná z grozdem, moštom in vinom. — Prav tako bi se dalo kritikovati tudi gledé svilarstva, ki bi Slovencem lahko tisoče in tisoče donášalo, kakor tudi o drugih panogah kmetijstva.

Ali bi ne bilo plemenito, ako bi se toliko zaželena kmetijska šola kmalu napravila pri Novem mestu, kjer bi potem bilo učiteljsko izobraževališče na najpravem mestu na Kranjskem? Dotični učitelj kmetijstva bi pač lahko hodil pripravnikom predavat teorijo, za praktične poučke pak bi hodili kandidatje na kmetijsko učilišče, zunaj na posestvo in če bi trebalo, tudi ven h grajščinam, ktere imajo kaj vzornega; za to smo prav radi žrtvovali goriški kandidatje kakošen dan, ko nas je peljal na deželo predragi naš vrli gospod prof. Povše ter nas kakor vselej jako interesantno podučeval.

Iz tacih učilišč prišedši učitelji bi mogli pripraviti bodoči narod na pravo pot do národnega blagostanja. Dragi mi kolega! ako znaš sprelepo kmetijstvo in ga razlagaš deci v učilnici ali prav za prav zunaj nje, sedaj ti bode znanost iz kemije pravo sredstvo, ako govoriš o moštnem vrenji; tù ti je za razvoj CO<sub>2</sub> v sodu ali kadi eksperiment pri roci, ki Tebe in občine nič ne stane. Sedaj Ti je prilika tudi za poduk v zdravilstvenem oziru. Prepričal se bodeš kmalu, da podučevanje v kmetijstvu le tačas ne bode „hišno zidanje na pesek“, ako Ti je sploh za predavanje naravoznanstvo za podlago. Prav tako podkovan idi sè svojo šolo tudi na — gnojišče in povej jej brž ko moreš, kaj se tù godí na veliko veliko škodo pridelkov, ko se kadí iz njega amonijak, ki se pa dá posrkati sadru (gipsu) itd. Idi na praho pred zimo orano in razlagaj tu opiraje se na mehaniko, razruševanje kep in korist tega dela. Prepuščaj deci sami kritiko o slabo narejenem oralu, o napačni brani, matiki itd. Tu Ti rabi znanost o trenji.

Glej, ta Tebi izročena mladež pa bode produktivna stoprv čez kacih 10 let, ostali narod pa, ki je vže odrastel presrečnemu šolskemu času, podučuj o nedeljah v kmetijstvu, da bodo vendar tudi ti poslušalci, ki še tako jasnih in potrebnih časnikov in bukev ne znajo in ne umejo (pa tudi poslušalke v gospodinjstvu) vsaj nekoliko popravili zamujeno veliko škodo!

Ako bodeš tako podučeval, ploskal Ti bode gotovo tudi „Fremdenblatt“, ki se je v 37. listu letošnjih „Novic“ jezil nad novimi postavami ljudskih šol, ki pa ni vedel, v katerem grmu leži zajec, to je, v napačnej metodi du-